

א. רמב"ם הלכות שבת פרק כד

יב. אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה בחול, ומפני מה נגעו באיסור זה, אמרו ומה אם הזהירו נביאים וצוו שלא יהיה הילוכך בשבת כהילוכך בחול ולא שיחת השבת כשיחת החול שנאמר ודבר דבר קל וחומר **שלא יהיה טלטול בשבת כטלטול בחול כדי שלא יהיה כיום חול בעיניו ויבוא להגביה ולתקן כלים מפינה לפינה או מבית לבית** או להצניע אבנים וכיוצא בהן שהרי הוא בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו ונמצא שלא שבת ובטל הטעם שנאמר בתורה (דברים ה') למען ינוח .

יג. **ועוד כשיבקר ויטלטל כלים שמלאכתו לאיסור אפשר שיתעסק בהן מעט ויבא לידי מלאכה**, ועוד מפני שמקצת העם אינם בעלי אומניות אלא בטלין כל ימיהן כגון הטיילין ויושבי קרנות שכל ימיהן הן שובתים ממלאכה ואם יהיה מותר להלך ולדבר ולטלטל כשאר הימים נמצא שלא שבת שביתה הניכרת, לפיכך שביתה מדברים אלו היא שביתה השווה בכל אדם, **ומפני דברים אלו נגעו באיסור הטלטול, ואסרו שלא לטלטל אדם בשבת אלא כלים הצריך להם כמו שיתבאר.**

ב. תלמוד שבת קכג, ב

משנה. רבי יוסי אומר: כל הכלים ניטלין, חוץ מן המסר הגדול ויתד של מחרישה.

גמרא.. **תנו רבנן: בראשונה היו אומרים שלשה כלים ניטלין בשבת: מקצוע של דבילה, וזוהמא ליסטרן של קדרה וסכין קטנה שעל גבי שלחן. התירו, וחזרו והתירו, וחזרו והתירו, עד שאמרו: כל הכלים ניטלין בשבת חוץ מן מסר הגדול ויתד של מחרישה.**

מאי התירו וחזרו והתירו וחזרו והתירו?: –

אמר אביי: התירו דבר שמלאכתו להיתר לצורך גופו, וחזרו והתירו דבר שמלאכתו להיתר לצורך מקומו, וחזרו והתירו דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו - אין, לצורך מקומו - לא. ועדיין, בידו אחת - אין, בשתי ידיו - לא. עד שאמרו: כל הכלים ניטלין בשבת, ואפילו בשתי ידים.

אמר ליה רבא: מכדי התירו קתני, מה לי לצורך גופו מה לי לצורך מקומו? –

אלא אמר רבא: התירו דבר שמלאכתו להיתר בין לצורך גופו ובין לצורך מקומו, וחזרו והתירו מחמה לצל, וחזרו והתירו דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ולצורך מקומו - אין, מחמה לצל - לא. ועדיין, באדם אחד - אין, בשני בני אדם - לא, עד שאמרו כל הכלים ניטלין בשבת אפילו בשני בני אדם.

איתיביה אביי: מדוכה, אם יש בה שום - מטלטלין אותה, ואם לאו - אין מטלטלין אותה! –

הכא במאי עסקינן - מחמה לצל.

איתיביה: ושויין שאם קצב עליו בשר שאסור לטלטלו! –

הכא נמי, מחמה לצל.

אמר רבי חנינא בימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה זו, דכתיב (נחמיה יג) בימים ההמה ראיתי ביהודה דרכים גתות בשבת ומביאים הערימות.

ג. תלמוד שבת קכד, א

משנה כל הכלים ניטלין לצורך ושלא לצורך ר' נחמיה אומר אין ניטלין אלא לצורך:

גמרא מאי לצורך ומאי שלא לצורך?

אמר רבה לצורך דבר שמלאכתו להיתר לצורך גופו שלא לצורך דבר שמלאכתו להיתר לצורך מקומו ודבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו אין לצורך מקומו לא ואתא רבי נחמיה למימר ואפילו דבר שמלאכתו להיתר לצורך גופו אין לצורך מקומו לא

אמר ליה רבא לצורך מקומו שלא לצורך קרית ליה?

אלא אמר רבא לצורך דבר שמלאכתו להיתר בין לצורך גופו בין לצורך מקומו שלא לצורך ואפי' מחמה לצל ודבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ולצורך מקומו אין מחמה לצל לא ואתא רבי נחמיה למימר ואפילו דבר שמלאכתו להיתר לצורך גופו ולצורך מקומו אין מחמה לצל לא

...איתיביה אביי לרבא מדוכה אם יש בה שום מטלטלין אותה ואם לאו אין מטלטלין אותה?

הכא במאי עסקינן מחמה לצל

איתיביה ושויין שאם קיצב עליו בשר שאסור לטלטלו? הכא נמי מחמה לצל....

ד. **שולחן ערוך אורח חיים שח:ג**

כלי שמלאכתו לאיסור, מותר לטלטלו, (ואם נשתמש לאיסור בבין השמשות כגון נר שהודלק ע"ל ס"י רע"ט), בין לצורך גופו כגון קורנס של זהבים או נפחים לפצוע בו אגוזים, קורדם לחתוך בו דבילה; בין לצורך מקומו דהיינו שצריך להשתמש במקום שהכלי מונח שם, ומותר לו ליטול משם ולהניחו באיזה מקום שירצה; אבל מחמה לצל דהיינו שאינו צריך לטלטלו אלא מפני שירא שישבר או יגנב שם, אסור. **הדין**: אסור לטלטלו בשבת שלא לצורך או מחמה לצל (כדי שלא יפסד), אך מותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו. (כמו פטיש שמיועד לדפוק בו מסמרים). *

(2) **הגדרת כלי שמלאכתו לאיסור (כלי שמל"א)**

- א. **משנה ברורה סק"י**: שמלאכתו לאיסור - כלומר **שמייוחדת לדבר שאסור לעשות בשבת** ואפילו אם רק רוב מלאכתו לאיסור הוא ג"כ בכלל זה
- ב. **ביאור הלכה** (ד"ה "כלי שמלאכתו" בשם הפמ"ג): כלי שמלאכתו לאיסור - אפילו איסורו הוא רק **מדרבנן** [פמ"ג]
- ג. **שמירת שבת כהלכתה** (כ הע' יב) - כלי **שאסור מחמת חומרא** בעלמא יש להתיר את הטלטול (כמו מכבדת - שח סעי' מט) (בשם פמ"ג ולבוש).
- ד. **ר' אליעזר מלמד, פניני הלכה כג:ז** - כלים שמלאכתם לאיסור הם כלים וחפצים שרגילים לעשות בהם דברים שאסורים בשבת, כדוגמת פטיש, מספריים, מחט, צבת וספר טלפונים. וכיוון שהם מיועדים לצורך דברים שאסורים בשבת - הם מוקצה. **אולם מנגד, כיוון שאפשר להשתמש בהם גם לצורך דברים מותרים, אין אדם מקצה אותם לגמרי מדעתו**. לפיכך קבעו חכמים דין ביניים לכלי שמלאכתו לאיסור: ככלל הוא מוקצה, שאם היה מונח במקום שבו הוא עלול להיזק או להיגנב, אסור לטלטל אותו, אבל מותר לטלטל אותו לצורך גופו או מקומו (שו"ע שח, ג)

ה. **הערות מהדורת דרשו**

ואף כלי שאינו אסור בשימוש אלא משום 'עוברין דחול', מביאר להלן (סי' קסז) לענין שעון חול, שנחשב כלי שמלאכתו לאיסור. שהרי האיסור להשתמש בכלי מדידה בשבת, כתב לעיל (סי' שו סי' לה) שאינו אלא משום 'עוברין דחול'. אמנם משחקי ילדים האסורים משום 'עוברין דחול', כגון משחקי הגרלה, כתב בשו"ת אגרות משה (אריח ח"ה סי' כב אות י') שאינם מוקצה, כיון שמיוחדים לקטנים [וראה מה שכתבנו לעיל (סי' י) בשם שו"ת שבת הלח].

וכלי המיתנד לדבר שאינו אסור מדינא אלא רק בתורת חומרא, דעת הלבוש (סמ"ט) שאינו נחשב ככלי שמלאכתו לאיסור [וראה ביה"ל לקמן (סי' שלח סי' ד) ר"ה אסור, שהפמ"ג שם (אי"א סי' ג) הביא את דברי הלבוש]. אמנם בשערי צדקה (סי' קל) הביא דעת כמה אחרונים שלא כהלבוש, ובמשניב (סי' קסג) פסק כמותם.

(3) **כלי שמלאכתו לאיסור שאין בו שום שימוש להיתר**

- א. **ערוך השולחן רעט סק"א**
- אבל בנר שלנו שקורין לאייכטע"ר או פמוטות שלנו שקורין לאמפי"ן המה בעצמם מוקצים מטעם שאינם ראויים לשום תשימש רק להדליק בו והוא מלאכתו לאיסור **שאינו ראוי למלאכת היתר כלל** והיא מוקצה גמורה אף כשלא הדליקו בה כלל ועל כן יש טועים בזה לכן כתבנו זה דנרות ופמוטות שלנו לעולם אסורים בטלטול בשבת:
- ב. **ערוך השולחן שח סק כ"ג**
- אבל נר של חלב או של שעוה דאינן ראויים לשום מלאכת היתר בעולם אסורים אפילו לצורך מקומן כיון דאין להן צורך גופן כלל ממילא דהויין כצרות ואבנים דלא כישטועים בזה ואומרים דנר שלימה מותרת בטלטול [מג"א סק"יח] וכן הנרות שלנו שמדליקין בהם נרות או שמנים כמו לאייכטע"ר ולאמפי"ן אע"פ

שלא הדליקו בהן באותה שבת או אפילו לא הדליקו בהם עדיין כללהוויין מוקצה גמורה כצורות ואבנים כיון שאין ראויים לשום מלאכת היתר ולא דמי לאלו שבזמן הגמרא שהיו דולקין שמן בכלים גמורים וראוי לזכור זאת ולא לטעות בזה וכבר הזכרנו זה גם לעיל ס' רע"ט סעיף א' ע"ש וכן עצים הם מוקצה גמורה [ט"ז סק"ז]:

ג. משנה ברורה שח לד

וכן נר שלם של שעוה או חלב ואפילו נדלקה כבר בחול או בשבת שעברה כל שהיא עדיין ראוייה להדלקה מקרי כלי שמלאכתו לאיסור ומכאן מרגל בפומא דאינשי דמותר לטלטל נר שלם של חלב או שעוה כדי שלא תפסד הנר או ליתנה לא"י שידליקנה לעצמו וטועין הן שאינו מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור אלא כשצריך למקומה של הכלי או שצריך הישראל לגופו של הכלי להשתמש בו דבר המותר בשבת כגון קורנס לפצוע בו אגוזים וכדלעיל בס"ג ובספר מור וקציעה מחמיר דאפילו נר שלם ולצורך מקומו אסור לטלטל שאין עליו שם כלי כלל דלא חזי לאכילהולתשמיש:

ד. שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן נה

ב דע לך כי כלי שמלאכתו לאיסור אין הפ' שאינו ראוי למלאכת היתר. שהרי מותר לטלטלו לצורך גופו. הנה שיש לו צורך גופו בהיתר. וג' חלוקים הם בכלי שמלאכתו לאיסור. אם אינו ראוי כלל רק למלאכת איסור. זה מוקצה גמור דמודה בו ר' שמעון ואין לך מוקצה גמור כזה. ואם ראוי מעט למלאכת היתר זה מחלוקת ר"י ור"ש במוקצה. ואם ראוי גמור למלאכת היתר רק שעיקר עשייתו למלאכת איסור. זה גם לר"י מותר. ומכלמקום אסור לטלטלו מחמה לצל כיון שעיקר עשייתו למלאכת איסור:

ה. שלמי יהודה

הש"ס
אמנם ראיתי בספר שלמי יהודה בפתחה, דף יד, שהביא מהגאון ר' שלמה זלמן אויערבך זצ"ל, דח"ל: שגם המ"א מודה שאסור לטלטל כלי כזה לצורך מקומו, רק מבואר בראשונים שהיה מנהג בימים ההם כשהיו מלוים אדם חשוב לבית הכנסת היו נושאים נרות שלמות מבלי להדליקם, וכ"כ מ"א ס"ק יח דח"ל, וכתב ב"י, כתב בנו של הרשב"ץ על מקום שנוהגים שפעם ראשונה שמכניס אדם בנו לבית הכנסת מביא נר שעוה בידו וכו', עכ"ל, א"כ בימים ההם היה שייך לטלטל בנרות לצורך גופו, לכן התיר המ"א גם לצורך מקומו, אבל בזמן המור קציעה לא היה המנהג כן לכן אסר לטלטלם לגמרי וכן יש לפסוק למעשה, עכ"ל. נמצא לפי דברי הגרש"י זצ"ל דאין ראיה מהמג"א ומשאר הפוסקים שהעתיקו דבריו להלכה דכלי שמלאכתו לאיסור שאין לו השתמשות היתר בשבת נחשב ככלי שמלאכתו לאיסור.

(4) הגדרת צורך גופו

א. הגדרת צורך גופו: משנה ברורה סק"ד: לצורך גופו - דהיינו שצריך לגוף הדבר למלאכה אחרת של היתר: דוגמאות פטיש שצריך לגופו כדי לפצח בו אגוזים. מותר לקחת פלאפון פשוט או עט ולהניחם על דפי הסידור כדי שהדפים לא יזוזו וישאר הסידור בעמי שחפץ בו. *

ב. ר' אליעזר מלמד, פניני הלכה - צורך גופו, היינו כדי להשתמש בו לצורך מותר, כגון פטיש לצורך פיצוח אגוזים, מספריים כדי לפתוח בהם שקית חלב, מחט כדי להוציא בעזרתה קוץ שנתקע בבשר, צבת כדי לפתוח ולסגור ברז שאין לו ידית, וספר טלפונים כדי למצוא בו כתובת של חבר. ואם אפשר להשיג את אותה התוצאה בלא שימוש בכלים שמלאכתם לאיסור, אין להשתמש בהם (מ"ב שח, יב).

ג. מחט

משנה שבת קכב:ב - מחט של יד ליטול בו את הקוץ ושל סקאים לפתוח בו את הדלת:

שולחן ערוך אורח חיים שח:יא מחט שלימה מותר לטלטלה ליטול בה את הקוץ; ניטל חודה כד או חור שלה, אסור. וחדשה שלא ניקבה עדיין, מותר.

משנה ברורה סקמ"ו מחט וכו' - הוא מחט מיוחד לתפירה והוי ככל כלי שמלאכתו לאיסור ומותר לטלטל לצורך גופו דהיינו ליטול הקוץ או שנוקב בה את המורסא להוציא ממנה ליחה וה"ה שמותר לתחוב בה את המלבושים לחברן בעת הדחק:

מגן אברהם שח: סקל"ב מותר ליטול הקוץ במחט (משנה פי"ז ורמב"ם פכ"ה) ובלבד שיזהר שלא יוציא דם דעביד חבורה כדאיתא רפ"י דסנהדרין:
ביאור הלכה שח: ודע דהמ"א כתב לקמן בסימן שכ"ח ס"ק ל"ב ובלבד שיזהר שלא יוציא דם דעביד חבורה כדאיתא רפ"י דסנהדרין עכ"ל ור"ל שלא יעשנה בענין שיהיה פסיק רישא להוצאת דם.

ד. **הערות מהדורת דרשו**
ולטלטל כלי שמלאכתו לאיסור מחמה לצל משום שצריך להשתמש בו בדמשך היום, כתב התהלה לדוד (ס"ק ה) שלכאורה מותר, שסוף סוף מטלטל היא את החפץ לצורך השימוש בו [וראה משנ"ב להלן (ס"ק כא)].

5) הגדרת צורך מקומו

א. **הגדרת צורך מקומו: שו"ע שח: ג** - דהיינו שצריך להשתמש במקום שהכלי מונח שם.

ב. **ר' אליעזר מלמד, פניני הלכה כג:ז - צורך מקומו**, שאם היה כלי שמלאכתו לאיסור מונח במקום שצריכים להשתמש בו, כגון שהיה מונח על שולחן שרוצים להניח עליו מאכלים או ספרים, או על גבי מיטה שרוצים לישן עליה, או על כסא שרוצים לשבת עליו, מותר לטלטל אותו למקום אחר. **וכן כאשר הכלי מונח על הרצפה במקום שההולכים עלולים להיכשל בו, מותר לפנותו**. וכן אם היתה דלת של מכונת כביסה פתוחה במקום הילוך בני הבית, מותר לסוגרה. וכן כאשר כלי שמלאכתו לאיסור מפריע לפתיחת חלון או לסגירתו, מותר להוציאו משם

6) מה נחשב לצורך מקומו

א. **תלמוד שבת דף קמא,ב:** תני חדא שומטין מנעל מעל גבי אימוס ותניא אידך אין שומטין לא קשיא הא ר' אליעזר הא רבנן דתנן מנעל שעל גבי אימוס רבי אליעזר מטהר וחכמים מטמאים:

ב. **שולחן ערוך אורח חיים שח:יד** - מנעל חדש מותר לשמטו מעל הדפוס, אע"פ שמלאכתו לאיסור, כיון דשם כלי עליו מותר לטלטלו לצורך מקומו.

משנה ברורה סק"נו: מנעל חדש - נקט חדש לרבותא אף שהוא מהודק על הדפוס שפיר ואינו יכול לשמטו מעליו אא"כ מטלטל גם הדפוס בידים, אפ"ה שרי דאף שהוא כלי שמלאכתו לאיסור שעל ידו מתקנים המנעלים מ"מ הלא צריך למקומו דהיינו המנעל שהדפוס מונח בו וכ"ש כשהמנעל ישן שהוא רפוי ויכול לשמוט המנעל מעליו בלי טלטול הדפוס בידים דשרי: (שבת קמ"א וברש"י שם, וכן כתב האליה זוטא).

ג. **שו"ת אגרות משה חלק או"ח ה: כב**

שאלה: כלי שמלאכתו לאיסור המונח במקום שאינו מתאים לכבוד השבת, לדוגמא עט המונח על השולחן בשבת, אם מותר להסירו מחמת כבוד השבת, וחשיב ליה כטילטול צורך גופו ומקומו. תשובה: טילטול כזה לא חשיב כטילטול לצורך מקומו, וזה גופא כבוד שבת שאינו מטלטל דבר שנאסר לנו בטילטול.

ד. הערות מהדורת דרשו

21) וכן כלי שמלאכתו לאיסור הנמצא במקום שאינו מתאים לכבוד שבת, כגון עט המונח על גבי שולחן השבת, כתב בשו"ת אגרוח משה (ארוח חיה סי' כב אות לא) שאסור לטלטלו, כיון שאינו צריך את גוף החפץ או את מקומו, וכן דעת הגרי"ג קרליץ (חוט שני חיג פמיה סי' ד). אכן, הגרשי"ז איערבך (שולחן שלמה סי' יב) הסתפק שמא הסרת כלי שאינו מכובד מהשולחן מחמת שמתבייש מהאורחים, נחשבת כטלטול המוקצה לצורך מקומו, ובשו"ת אור לציון (חי'ב פכ"ו תשובה ג) כתב שכדי לכבד את השבת מותר להסיר מהשולחן כלי שאינו מכובד, ונחשב הדבר כטלטול הכלי לצורך מקומו.

ה. שו"ת אגרות משה (או"ח ח"ה סי' כג): מותר להוציא פנס הדלוק מהחדר, אם מפריע לו שיש אור בחדר וזה נחשב לצורך מקומו. *

ו. הרב ליאור: אסור להוציא פלאפון שמצלצל בחדר ומפריע (אם לא שמטלטלו בגופו), ואין זה נחשב צורך מקומו. *

ז. גרש"ז א בשם הים יששכר (הו"ד בשש"כ פ"כ הע' כה) - התיר להוציא תפילין מהחדר בשביל לשמש מיטתו שם. *

ח. לפי משנה ברורה שיא סק"ג: מת שנמצא בחדר והכהנים לא יכולים להיות שם, מותר לטלטל את המת בשבילם (ע"י טלטול מן הצד, אף שזה מוקצה גמור! מוכח שיש "מושג" של צורך מקומו, כשאי אפשר להיות בחדר בלי זה). *

ט. הערות מהדורת דרשו

ולטלטל כלי שמלאכתו לאיסור כדי שלא יזיק באותו מקום, כתב החו"א (ארוח סי' מג סי' ז) שמוותר, מפני שנחשב הדבר כטלטול הכלי לצורך מקומו, וכן כתב הגרשי"ז איערבך (מאורי אש השלם חי'ב שער ז סי' ו) לגבי כלי חשמלי שעשוי להזיק אם לא ינתקוהו, שמוותר להוציא את התקע מהשקע בזמן שאינו פועל, מפני שנחשב הדבר כטלטול לצורך גופו.

7) האם מותר לסדר את החדר (ולטלטל כלי שמל"א)? *

א. הגרש"ז א- אכן, מדין גרף של רעי, כל שלא נוח לו בבלאגן. *
הרב אליקים לבנון - זהו גדר קשה, דא"כ כל דבר שמפריע לי נכנס בגדר זה, ואין גרף של רעי אלא דבר המאוס, ולא כל דבר שמפריע לי. *

ב. הפסקי תשובות הביא בשם כמה פוסקים להתיר לסדר החדר אם מתבייש מפני אורחים, מדין צורך מקומו. *

ג. שו"ת אז נדברו- יש להקל רק בסלון שהוא מקום מרכזי ומקפידים ביותר על סידורו ובצירוף סברת גרף של רעי. *

ד. מאירי- כל דבר שאני עושה לצורך השבת (כגון סידור הבית), הרי זה מוגדר כצורך מקומו ומותר. *

8) דוגמאות נוספות לכלים שמלאכתם לאיסור

א. ר' אליעזר מלמד, פניני הלכה כג-ז: דוגמאות נוספות לכלים שמלאכתם לאיסור: עט, עפרון, מחדד, מברשת צביעה, נייר לכתובה, חשבונות עסקיים, נייר זכוכית sandpaper, נייר קופי, נר, גפרורים, מסמר וסיגריות.

ב. ר' אליעזר מלמד, פניני הלכה -- מכשירי חשמל: מאוורר, מכונת כביסה, מקרר, וכן שאר מכשירים שאין בהם חוט להט, דינם ככלים שמלאכתם לאיסור. אבל מכשירי חשמל שיש בהם חוט להט או גוף חימום, כגון: מנורה, תנור חימום, רדיאטור ופלטת, אם דלקו בבין השמשות של כניסת השבת, דינם כמוקצה

מחמת גופו שאסור לטלטל אותם בכל השבת גם לצורך גופם ומקומם. ואם הם כבויים וגם לא דלקו בבין השמשות, דינם ככלי שמלאכתו לאיסור, שמותר לטלטל אותם לצורך גופם ומקומם.

דין חוט הלהט שדלק בבין השמשות כדין נר, שהוא מוקצה גמור כמבואר בשו"ע רעט, א. ואמנם יש סוברים שחוט הלהט שונה מהשלהבת, כי את השלהבת אין רגילים לטלטל, ואילו את המכשירים עם חוט הלהט רגילים לטלטל, ולכן דינם ככלי שמלאכתו לאיסור (חזו"א מא, טו; אג"מ ג, ט). אולם לדעת רוב הפוסקים דין חוט להט כשלהבת, והמכשיר כולו טפל ובסיס לחוט הלהט ולכן הוא מוקצה גמור (שש"כ כ, טו*; מנח"י ג, מג; ילקוט יוסף ח"ב עמ' תכה-תכו; מנח"א ח"א כד, לד; ארח"ש יט, קפא-קפד).

ג. הערות מהדורת דרשו

וכלי שבעורתו עושים איסור מסוים, אך אין האיסור נעשה בכלי עצמו, כגון ספר טלפונים שהעיון בו הוא לצורך התקשרות בטלפון, דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק מוקצה פ"ב אות א, שלמי יהודה פ"ב סי' ס) שדינו ככלי שמלאכתו לאיסור, שכן רוב השימוש בו הוא לצורך מלאכת איסור, ולכן מותר לחפש בו כתובת מסוימת, כדין טלטול כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו. והגרש"ז אייערבך (ששי"כ ח"ג פ"ב הע' מג ותכ"ח הע' לה) הסתפק שמא אינו נחשב ככלי שמלאכתו לאיסור, וכתב, שעל כל פנים אסור לטלטלו משום 'עוברין דחול'. אכן, לחפש בו כתובת, כתב הגרש"ז אייערבך (מאור השבת ח"ב מכתב כד אות ו) שמותר, מפני שטלטול שנעשה לצורך חיפוש כתובת וכדו', אינו נראה כ'עוברין דחול'.

מאידך, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ג פמ"ה סי' ה) שספר טלפונים נחשב כלי שמלאכתו לאיסור מחמת איסור קריאה בשטרי הדיוטות. והוסיף, שאף על פי שספר זה משמש גם למציאת כתובות, מימ עיקר ייעודו הוא למלאכת איסור.

ד. הערות מהדורת דרשו

וכלי שהפעלתו אסורה בשבת, אך השימוש וההנאה ממנו מותרים, כגון מאוורר ושאר כלי חשמל שמלאכתם היא מלאכת היתר, כתב בשו"ת אגרות משה (אריח ח"ג סי' מט וחיד סי' צא אות ה וחיה סי' כב אות כב) שדינו ככלי שמלאכתו לאיסור. [אמנם ממה שכתב בחיה סי' כג משמע שעיקר שיטתו היא שמכשיר חשמל נחשבים כלים שמלאכתם להדחוק. והגרש"ז אייערבך (שו"ת מגחת שלמה ח"א סי' ט עמ' עה) כתב שמאוורר מכובה בדאי נחשב כלי שמלאכתו לאיסור, אך בעודו פועל יש לדון שמא נחשב כלי שמלאכתו להיתר.

מאידך, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ג פמ"ב סי' א) שבעוד המאוורר פועל יש לחוש שהוא מוקצה גמור כשלהבת, מחמת זרם החשמל העובר בתוכו, ועל כן אין לטלטלו אף לצורך גופו ומקומו. וכעין זה כתב בשרת שבט הלוי (חיה סי' קסו אות ה, וראה הערה הבאה), שבעודו מכובה דינו ככלי שמלאכתו לאיסור ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, אך כשהוא פועל, יש להסתפק ברבר, ולכן יטלטלו ברגלו.

ה. הערות מהדורת דרשו

ומפתח של דלת המכוננית, דעת הגרש"ז אייערבך (ששי"כ פ"ב הע' רנד) והגר"ש אלישיב (שלמי יהודה פ"ג סי' טז) שנחשב כלי שמלאכתו להיתר, שהרי מותר להיכנס למכוננית בשבת כדי לשבת בה (וראה שו"ת אגרות משה אריח ח"ה סי' כא אות יא). אכן, אם אי אפשר לפתוח את הדלת בלא שתידלק הנורה, צידד הגרש"ז אייערבך (ח"ג שם, על פי מאור השבת ח"ב מכתב כד אות יח) שנחשב המפתח באותה שבת ככלי שמלאכתו לאיסור. מאידך, בשרת מגחת יצחק (ח"ה סי' כב) כתב שכשם שמחמירים ומחשיבים את הדלת עצמה ככלי שמלאכתו לאיסור, כך נחשב גם המפתח ככלי שמלאכתו לאיסור. ואטב בביתו, מבואר בפמ"ג (א"א סי' לא) שנחשב כלי שמלאכתו לאיסור.

ו. הערות מהדורת דרשו

בין לצורך גופו, ודין שאין לו קליפתו לתשמיש [נה"י].
(13) ואף כי שודרה להפנות מאוורר לטיוח אחר וזלא משום שצריך שיגשג רוח לשם, אלא שדורח הבאה ממנו לכיוונו מפריעה לו, כתב בשרת

אגרות משה (ארח חיה סי' כב אות כב) שמומרי לו להזיזו [אף אם נחשב כלי שמלאכתו לאיסור], כדן טלטול כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו, וכן דעת הגר"ש איערבך (טלטולי שבת עמ' יא אות ד), מאידך, לדעת הגר"ש וואנר (קבץ מבית לוי ח"ז עמ' מז) מוטב שידונו ברגלו. ולהגביה כלי שמלאכתו לאיסור שאבד על מנת להחזירו לבעליו, דעת הגר"ש איערבך (ששי"כ פ"כ הע' כח) שאסור, שאף על פי שנתניה מהנה נחשבת כאחת מההשתמשויות של החפץ, מימ קיום מצוה השבת אבידה אינו נחשב כהשתמשות בגוף החפץ (ובטעם הדבר שמצות השבת אבידה אינה דוחה את איסור מוקצה, ראה מה שכתבנו בביה"ל לעיל (סי' רסו סי"ב ד"ה אסור]).

ז. .

Rabbi Josh Flug; The Prohibition Against Moving Muktzeh (YU Torah);

There are two situations where it is permissible to move a utensil that is primarily used for a prohibited activity. Yet, the *tzorech gufo* leniency is conceptually different than the *tzorech mikomo* leniency. *Tzorech gufo* allows one to move the utensil in order to use it in a permissible manner. In this leniency, there is positive use from the utensil. Regarding the *tzorech mikomo* leniency, there is no positive use from the utensil and it is only moved in order to use the space.

One can question whether *tzorech mikomo* does not require any positive use or whether it requires positive use, but use of the space is considered positive use. This question seems to be the point of dispute between R. Shlomo Zalman Auerbach (1910-1995) and R. Moshe Feinstein (1895-1986) regarding removal of a pin from a timer. In a previous issue, we noted that according to most poskim, removal of a pin from a timer does [not] present a problem from the perspective of violating a *melacha*. R. Auerbach, *Minchat Shlomo* 1:13, notes that it is permissible to move the pin for two reasons. First, since removing the pin is permissible and it is an ordinary function of the pin, the pin should be considered a utensil that is used for both permissible activities and prohibited activities and should not be classified as a *k'li shemelachto l'issur*. Second, even if one does consider the pin a *k'li shemelachto l'issur*, it is permissible to move the pin because it can be included in the leniencies of *tzorech gufo* or *tzorech mikomo*.

R. Moshe Feinstein, *Igrot Moshe Orach Chaim* 4:91 (5), categorizes all electrical appliances and components as *k'li shemelachto l'issur*. Yet, in another responsum (*Yoreh De'ah* 3:47), he prohibits removing the pin from a timer because of the prohibition of moving *muktzeh*. Apparently, R. Feinstein does not consider removal of a pin *tzorech gufo* or *tzorech mikomo*.

One can explain that removal of a pin does not provide any positive use. The pin is not going to be used for another purpose and the space where the pin is situated is going to remain empty. R. Auerbach does not require any positive use in order to consider the movement *tzorech gufo* or *tzorech mikomo*. It is sufficient if there is a Shabbat related purpose to the action. Therefore, he permits removal of the pin. R. Feinstein requires a positive use from the utensil or the space. Since removal of the pin entails no positive use, he prohibits moving the pin.

9) האם רשאי ליטול כלי שמלאכתו לאיסור גם כשיש לו כלי היתר. וכמה צריך לחזר אחר כלי שמלאכתו להיתר

- א. משנה ברורה שם ס"ק יב בין לצורך גופו - ומיירי שאין לו כלי היתר לתשמיש זה דאלי"ה אין לו להשתמש בכלי זה:
- ב. כן פסק בכף החיים (ס"ק כב). *

- ג. קצוה"ש (סי' קח, בדה"ש ס"ק יד) חולק על משנה ברורה, כיוון שטלטול כלי שמל"א לצורך גופו הוא היתר גמור, ממילא אין עדיפות להשתמש בכלי היתר דווקא, וכל שכן אם בכלי האיסור ישתמש בפחות טורח; וכ"כ עוד אחרונים תו"ש, שו"ת תפילה למשה (סי' יז) וילקו"י (שבת ב, עמ' תיג). *

ד. שו"ת אגרות משה חלק או"ח ה: כא, ב

והנה מה שמוזכר במ"ב סימן ש"ח ס"ק י"ב דדווקא באין לו כלי היתר מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו, נראה, שאין לטרוח הרבה בהשגת כלי היתר. ורק אם נמצא בקירוב מקום בלי טורח רב, יש לו לשמש בכלי היתר ולא בכלי שמלאכתו לאיסור. ומסתבר דאם אין לו כלי היתר, אף שיכול לשאול אצל אחר מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור. דלכן לא כתב המ"ב ומיירי שאין יכול להשיג, אלא כתב ומיירי שאין לו.

ה. הערות מהדורת דרשו

14) ואם אין כלי ההיתר מונח לפניו, כתב בשו"ת אגודת משה (ארי"ח ח"ה סי' כא אות יב) שאין צריך לטרוח עבוד הרבה, או ללכת לבקשו מהשכן, ולפתוח ולת של תנור כדי לאחסן בו עוגות, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ג פמ"ו סי' א עמ' פז) שיתכן שאסור לעשות כן, שלכאורה יש להשתמש בארון, או בכלי היתר אחר, ולא בתנור שדינו כלי שמלאכתו לאיסור, תשאר בצ"ע. מאידך, בשו"ת אור לציון (ח"ב פכ"ו תשובה א) כתב שדין התנור הוא ככלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר, כיון שהדרך לאחסן בו עוגות.

10) כלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר

א. **חידושי הרשב"א שבת קכג**: הא דתנן מדוכה בזמן שיש בה שום מטלטלין אותה. יש מי שפירש דהוא הדין על ידי ככר ואע"ג דאמרינן (לקמן קמ"ב ב') לא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד, הני מילי היכא דליכא תורת כלי כמת אבל כל מידי דאית ליה תורת כלי מיטלטל הוא על ידי ככר, וליתא אלא אין לך מוקצה מיטלטל על ידי ככר, ולא אמרו כאן אלא בשום וכיוצא בו הנדוכין בתוכה, והיינו טעמא משום **דכיון דאין זו אסורה אלא מחמת מלאכה ועכשיו משמש היתר במלאכתה הרי מה שאוסרה הוא מתירה והוא ליה כקדירה המטלטלת עם התבשיל.**

לר"ן הוסיף דצריך שיהי' השום מע"ש. 25 הפמ"ג (בהקדמתו לסי' שח במשב"ז) הוכיח מדברי רבינו כאן דכלי שרוב תשמישו לאיסור, אע"פ שמעוט תשמישו להיתר, נידון ככלי שמלאכתו לאיסור. ועיין בבה"ל סי' ג בדי"ה קורדום. 26 בדי"ה סי' כש

ב. משנה ברורה שח: כ

שמלאכתו להיתר - וה"ה אם היה **מלאכתו לאיסור ולהיתר** ג"כ לא מקצה דעתו מניה, וקדירה שמלאכתה הוא לבישול ורק לפעמים משתמשין בה למים ולפירות היא בכלל כלי שמלאכתה לאיסור אם לא שיש בה מהתבשיל:

ג. ביאור הלכה סימן שח

ודע דכתב הפמ"ג והעתקתיו במ"ב דכלי שרוב מלאכתו לאיסור הוא ג"כ בכלל כלי שמלאכתו לאיסור והביא ראיה מרשב"א לענין קדירה ע"ש. **ולענ"ד** היה נראה דזה דוקא אם עיקרה הוא רק למלאכת איסור ורק לפעמים משתמש בה להיתר ולענין זה יש ראיה מקדירה דמשמע מרשב"א דהיא כלי שמלאכתו לאיסור דעיקרה נעשה לתבשיל אבל אם דרך הכלי להשתמש בה לשניהם **ורק שלאיסור משתמשין בה יותר מנלן דמקצה דעתיה מניה דהלא עשויה למלאכת היתר ג"כ וצ"ע**:

ד. **לכן - אם השימוש בהיתר ובאיסור שווה** - כתבו האחרונים (**משנה ברורה** סק"כ **וערוה"ש** סק"י"ח וילקו"י) שדינו ככלי שמלאכתו להיתר, כיוון שאם משתמשים בו באופן תדיר להיתר לא מקצה דעתו ממנו. **אם רוב תשמישו לאיסור** - דינו ככלי שמל"א (**משנה ברורה** סק"י וסק"כ, כ"כ לגבי קדירה שרוב תשמישה לאיסור (בישול), ומיעוטה היתר (אחסון)). : נראה שהחילוק הוא מה עיקר השימוש בכלי, ואם משתמש בו להיתר ולאיסור, רק שלאיסור משתמש יותר - "מנלן דמקצה דעתיה מיניה, דהא עשויה גם כן למלאכת היתר!" ונשאר בצ"ע.*

ה. הערות מהדורת דרשו, אמנם לא במהדורה החדשה המורחבת:

דקלא צש"ה לקלאכת דת"ר גס-ק"ע.

25) וכן כלי נשק, שעיקר עשייתו לאיסור, דהיינו לירות בו, אך רוב שימושו במציאות הוא למטרת איום, כתב הגרש"ז אויערבך (מאור השבת ח"א מכתב יא אות ה) שדינו ככלי שמלאכתו להיתר, גם כשיש בו מחסנית. אכן, בשם החזו"א הובא (קובץ נחלי דעת עמ' 11) שדינו של רובה כמוקצה, וחיל הצריך לטלטלו בתוך המחנה, יקח כמה אגוזים בכיסו ומדי פעם יפצח אגוז על ידו.

11) כשמטלטלים כלי שמלאכתו לאיסור - האם צריך להניחו מיד?

א. **תוספות ביצה ג ע"ב**: אבל כופה עליה כלי. פירש רש"י דמהך ברייתא פריך התם לר' יצחק דאמר דאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל והוא תירץ בצריך למקומו ומכאן פוסקין דהא דקיי"ל דדבר שמלאכתו לאיסור אסור אינו אלא דוקא שאינו לצורך גופו או לצורך מקומו אבל לצורך גופו או לצורך מקומו שרי **ואם התחיל לטלטלו בשביל שצריך לגופו או למקומו מותר להוליכו אפילו בחדרו אם ירצה** דהא חזינא הכא דהואיל וצריך למקומו או לגוף הכלי כופהו על הביצה:

ב. **מגיד משנה הל' שבת כה:ה** וכתבו המפרשים ז"ל כשהוא מטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו אין אומרים כיון שסלקו מאותו מקום שצריך לו לשוטטו מיד ומניחו במקומו אלא כיון שמטלטלו לצורך מקומו מניחו באי זה מקום שירצה ויש ראיות לזה ועיקר:

ג. **שו"ע (שח, ג)** - כלי שמלאכתו לאיסור, מותר לטלטלו,, ומותר לו ליטול משם ולהניחו באיזה מקום שירצה

ד. **משנה ברורה סק"יג** - ולהניחו באיזה מקום - דכיון שהוא בידו שנטלה לצורך גופה או מקומה רשאי לטלטלה יותר

ה. **ר' אליעזר מלמד, פניני הלכה** - וכיוון שכבר הרימו את הכלי לצורך גופו או מקומו, מותר לקחת אותו עד המקום שבו יהיה שמור (שו"ע שח, ג, ולהלן טו)

ו. טלטול כלי שמלאכתו לאיסור בטעות

משנה ברורה סק"יג - וכתב המ"א דה"ה **אם שכח ונטלה בידו רשאי לטלטלה יותר** אף שהנטילה היה שלא לצורך גופה ומקומה **ובביאור הגר"א לעיל סימן רס"ו סי"ב חולק על המ"א וס"ל דלא התירו אלא כשהתחיל לטלטל ברשות** וכן משמע בר"ן ריש ביצה ע"ש.
וכ"פ בשש"כ (פרק כ, יא). *

ואם ע"י שישמוט עלול לבוא לידי הפסד, אפשר שגם הגר"א יודה שמותר להניחו - **משנ"ב (סי' רסו סקל"ה)** ובדה"ח כתב **(בה"ל שם ד"ה יכול)** שבכיס של מעות, כיון ששכח המעות בו, אם הגיע לידו מותר להמשיך לטלטלו, שהרי מותר לטלטל בכה"ג לצורך מקומו. *

ז. דין בסיס

ערוך השולחן ש"י סעיף ט: ואיסורא דבסיס הוא אפילו לצורך גופו ומקומו כדין המוקצה עצמה ופשוט הוא **דאם נעשה ההיתר בסיס לכלי שמלאכתו לאיסור מותר לצורך גופו ומקומו כהמוקצה עצמה** וזהו הכל במניח בכוונה אבל שכח מעות על המטה או הניחם שלא בכוונה אינה נעשית בסיס ומנער ונופלות כמ"ש בסי' הקודם סעיף ח' ע"ש:

פרי מגדים הקדמה ש"ח: ...ואם כלי שמלאכתו לאיסור מונח עליו, **צ"ע אם הוה בסיס, דלצורך גופו ומקומו שרי לטלטל מלאכתו לאיסור, יש לומר דהתחתון לאו בסיס הוא.**

12) דרכי היתר טלטול כלי שמלאכתו לאיסור מחמה לצל (סעיף ה)

א. ע"י כיכר/תינוק

א. **שו"ע ש"ח:ה**. יש מתירים לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור אפי' מחמה לצל ע"י ככר או תינוק.

ב. **משנה ברורה סקכ"ו**: ע"י ככר או תינוק - לאו דוקא ככר הוא הדין אם נתן שאר חפץ המותר בתוכה והנה דעה זו היא דעת הרא"ש אבל **הרבה מהראשונים חולקין ע"ז וס"ל דלא התירו ככר ותינוק אלא למת בלבד לטלטלו על ידיהם וכדלקמן בסימן שי"א ס"א אבל לא בשאר דבר מוקצה אף שהוא כלי וכן הכריעו הרבה אחרונים וכ"ז דוקא אם יניח בתוך הכלי שאר דבר שאינו מיוחד לה אבל אם מונח שם דבר המיוחד לה כמו שום במזוכה ששוחקין בה או שמונח בקדירה קצת מהתבשיל לכו"ע מותר לטלטל הכלי אגב המאכל:**

ב. כלאחר יד-

- I. **הרמ"א** (סעי' ג) וכן מותר לטלטל דבר מוקצה ע"י **נפוח**, דלא הוי טלטול אלא כלאחר יד, ולא מיקרי טלטול (תשובת מהרי"ל).
- II. **משנה ברורה** סק"ג - איתא בסימן שי"א ס"ח דטלטול מוקצה בגופו **אפילו לצורך דבר המוקצה** מותר דזה לא נקרא טלטול כלל ולפי"ז אם מונח איזה דבר מוקצה על הארץ מותר לדחפו ברגליו כדי שלא יבוא להפסד:
- III. **שו"ע הרב** ש"ח סעיף טו
כל מוקצה אינו אסור אלא לטלטלו כדרכו בחול דהיינו בידי אדם מותר לטלטלו בגופו כמו שיתבאר בס"י שי"א וזהו נקרא טלטול כלאחר יד שהוא בשינוי מדרך החול ולכן מותר לטלטל מוקצה ברגליו לפנותו לכאן ולכאן דרך הילוכו לצורך מקומו או אפילו לצורך המוקצה עצמו כדי להצניעו (עיין ס"י שי"א) ואין צריך לומר שמותר לטלטל מוקצה ע"י נפוח שאין לך טלטול כלאחר יד גדול מזה
- IV. **אגרות משה** (ה, כב, ח) כתב שטלטול באחורי ידו לא ברור שנחשב כלאח"י, אך במרפק נחשב כלאח"י, וכ"פ **הרב אליקים לבנון**.

ג. ע"י גוי -

- I. **משנה ברורה** סקט"ו בשם הפמ"ג: וע"י אי"י י"ל דשרי בכל זה [פמ"ג]: (שלא יפסד הכלי)
- ד. **כשמטלטל לצורך נוסף - (טלטול ע"י הערמה)**
 - I. **משנה ברורה** שח סקט"ז - ואם חושב עליו גם לתשמיש [מג"א ע"פ הירושלמי] מותר לטלטל אפילו עיקר כונתו מחמה לצל:
 - II. **ערוה"ש** (סעי' יד) שאע"פ שזו הערמה, מ"מ מותר שלא יפסד הכלי.
 - III. **ר' אליעזר מלמד, פניני הלכה** - אף שאסור לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור כדי שלא יגנב או ינזק, מותר להערים לצורך כך. כלומר, לטלטל את הכלי לצורך גופו ומקומו, ואח"כ להצניעו במקום שלא יגנב וינזק (מ"ב שח, טז, ילקו"י ח"ב עמ' תיב).

13 תפילין

- א. **רמ"א, אורח חיים שח: ד**
הגה: ותפילין אין לטלטלם כי אם לצורך
- ב. **שולחן ערוך הרב שח סעיף יט**
התפילין אין דינן כספרי הקודש ולא אפילו ככלי שמלאכתו להיתר שהרי אסור לצאת בהן לרשות הרבים וכל דבר שאסור לצאת בו אסור ללבשו כלל בשבת אפילו בתוך הבית שמא ישכח ויצא בו כמו שנתבאר בס"י ש"ג ואף להמתירין שם ללבוש בבית אין התפילין כלי שמלאכתו להיתר הואיל והן מיוחדים ללבושן לשם מצוה ובשבת אסור ללבשן לשם מצוה כמו שנתבאר בס"י ל"א לפיכך אסור לטלטלן אפילו לצורך עצמן כגון להצניען שלא יגנבו אם הוא מקום שרוב הגנבים המצויים שם הם ישראלים שלא יבאו התפילין לידי בזיון בידם.
אבל לצורך גופן כגון בשביל שישמרוהו מן המזיקין או לצורך מקומן מותר לטלטלן כדין כלי שמלאכתו לאיסור שמכל מקום יש עליהן תורת כלי ומלבוש שהרי היוצא בהן לרשות הרבים פטור הואיל והן דרך מלבושותכשיט כמ"ש בס"י ש"א:
- ג. **משנה ברורה שם כד**
כ"א לצורך - היינו כדי שלא יגנבו או שלא יתקלקלו בחמה וכיוצא בזה **והט"ז ומ"א** מחמירין וסוברין דתפילין מקרי **כלי שמלאכתו לאיסור** דהרי אסור להניחן בשבת וכנ"ל בסימן ל"א וע"כ אין לטלטלן כ"א בצריך לגופן (היינו כדי שישמרוהו מהמזיקין) או למקומן ומ"מ **במקום הדחק יש להקל** כדעה הראשונה וכמו שכתבנו בסימן ל"א בבה"ל ע"ש:

ד. הערות מהדורת דרשו

22) ולהערים לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו, כתבו השריע הרב (סי"ב) והפמ"ג (אי"א ס"ק ח) שמותר, וכן כתב הכף החיים (ס"ק מו). וכן הורה החזו"א (מעשה איש ח"ה עמ' יז) לגבי תפילין שנפלו, שמותר להגביהן ולשבת במקום שבו היו, כדי שיהיה נחשב הדבר כטלטול כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו [ולדעת הגרש"ז אדערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ד הלכה לב) גם בלא זה מותר להרים תפילין שנפלו על הארץ, ולהניחן מיד במקום שאינן בזיון להן, וראה מה שכתבנו להלן (ס"ק כב) לגבי מזוזה שנפלה].

=====

* ר' אייל שוולב, סימן שח- הלכות מוקצה: פירוט סוגי המוקצה השונים ודיניהם, בית המדרש לתורה
והוראה אלון מורה <http://www.yelm.co.il/show.asp?id=71095>

ר' אליעזר מלמד, פניני הלכה כג: ? = <http://ph.yhb.org.il/01-23-07/>

=====